Arkeologisk utredning samt förundersökning

Stolphål i Sunnerby

Arkeologisk förundersökning inom fornlämningsområdet till RAÄ 52 samt utredning etapp 2 inför planerade vattenskyddsåtgärder på fastigheten Sunnerby (Gästgivaregården 1:1)

Vrigstad socken i Sävsjö kommun
Jönköpings län

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Arkeologisk rapport 2006:56
Leif Häggström

Arkeologisk utredning samt förundersökning

Stolphål i Sunnerby

– Arkeologisk förundersökning inom fornlämningsområdet till RAÄ 52 samt utredning etapp 2 inför planerade vattenskyddsåtgärder på fastigheten Sunnerby (Gästgivaregården 1:1)

Vrigstad socken i Sävsjö kommun
Jönköpings län

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Arkeologisk rapport 2006:56

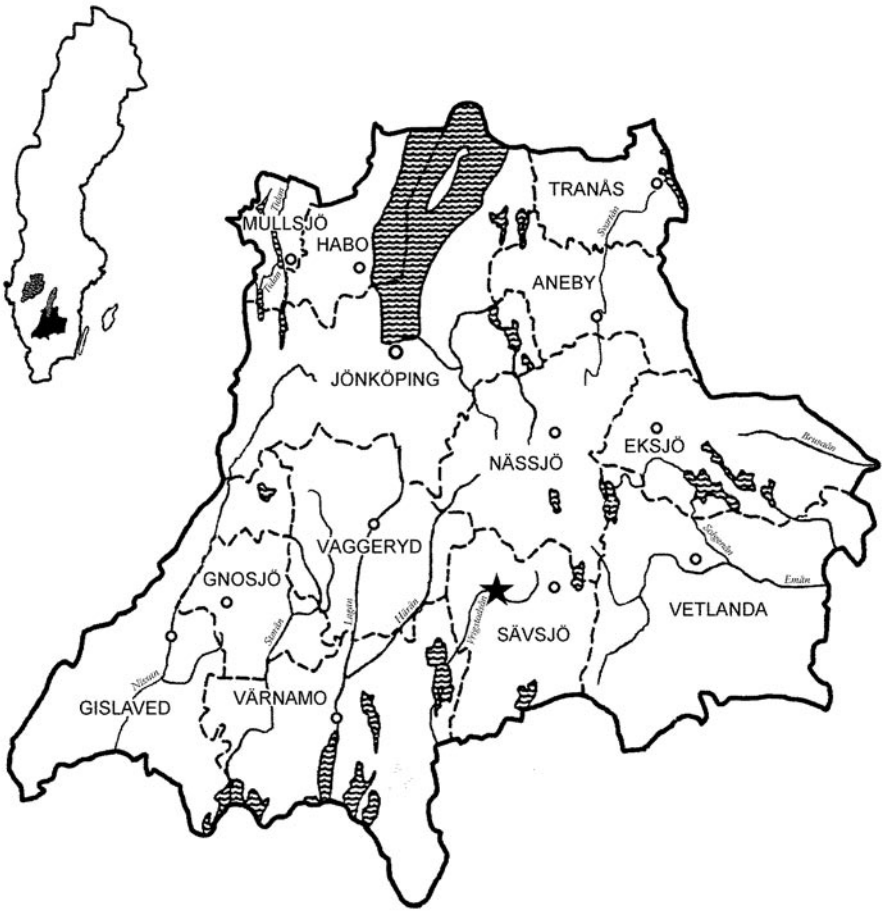

Rapport, foto och ritningar: Leif Häggström
Grafisk design: Anna Stålhammar
Tryckning och distribution: Marita Tidblom

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2006

Innehåll

Inledning 5
Målsättning 5
Topografi 5
Fornlämnings- och kulturmiljö 5
Resultat 6
Sammanfattning 7
Åtgärdsförslag 7
Administrativa uppgifter 8
Referenser 8

Bilagor

Bilaga 1. Schaktplan
Bilaga 2. Den norra koncentrationen av anläggningar
Bilaga 3. Den södra koncentrationen av anläggningar
Bilaga 4. Plankarta för exploatering

Översikt skala 1:10000

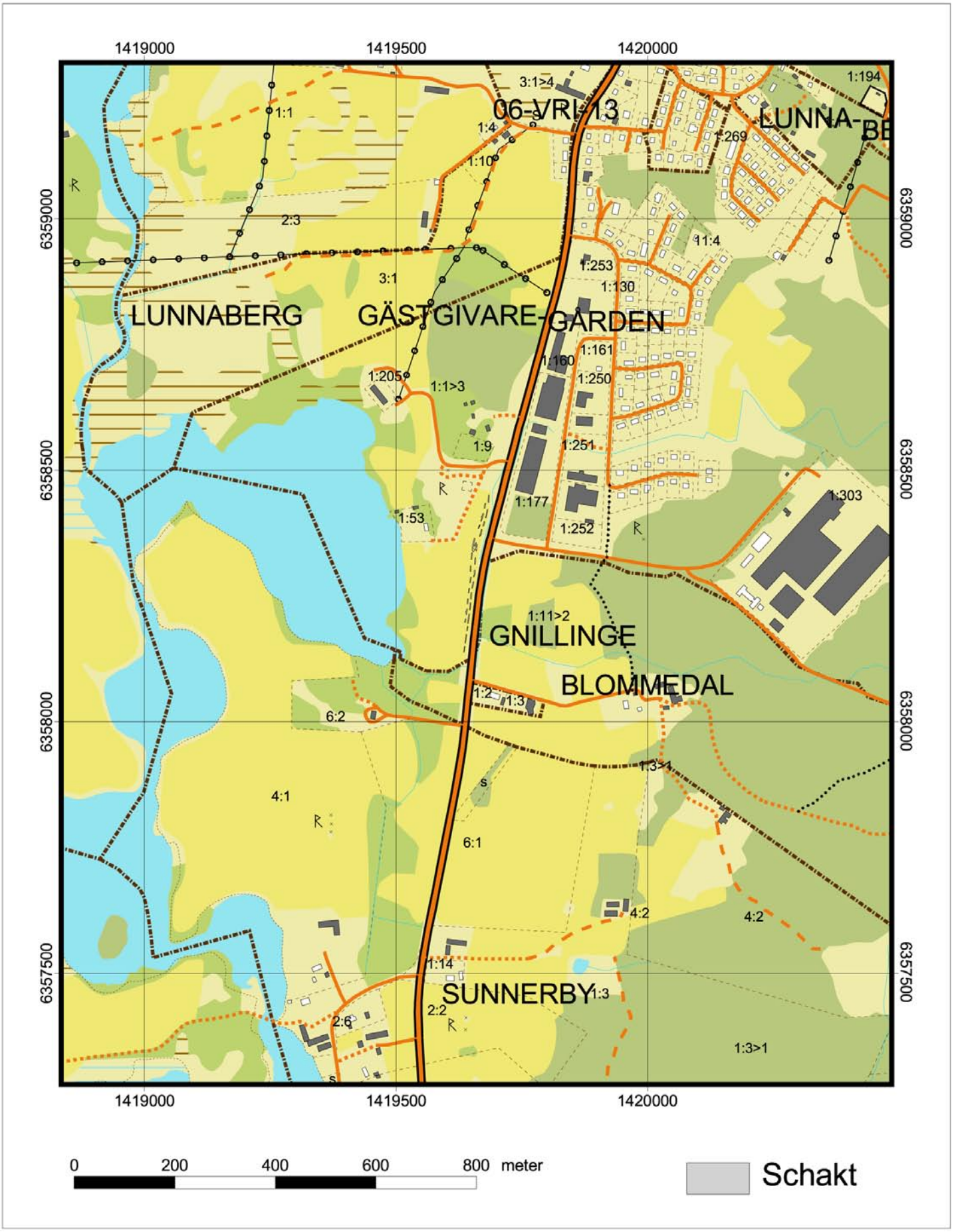

FIGUR 1. Utdrag ur digitala fastighetskartan

Inledning

Under två dagar i november 2005 genomförde Jönköpings läns museum en arkeologisk utredning inför vattenskyddsåtgärder invid väg 30 strax söder om Vrigstad samhälle. Utredningen omfattade delar av en åker mellan väg 30 och sjön Pelikroken på fastigheten Sunnerby Gästgivaregården 1:1. Totalt togs 540 kvadratmeter sökschakt upp. I schakten påträffades två begränsade områden med antikvariskt intressanta lämningar. Beställare var Vägverket region sydost genom Bengt Linder. Fältarbetsledare och rapportansvarig var Leif Häggström, antikvarie vid Jönköpings läns museum.

Målsättning

Närheten till fornlämning 52 – en kvadratisk stensättning – motiverar en arkeologisk förundersökning. Den arkeologiska utredningen på resterande sträcka motiverades av det gynnsamma topografiska läget. Den grundläggande frågeställningen är med andra ord att fastställa förekomst av fornlämningar inom undersökningsområdet samt i möjligaste mån karaktärisera dessa.

Arbetet har innefattat arkivstudier, fältinventering samt schaktning med grävmaskin. Ett urval av de anläggningar som dök upp i schakten snittades. Samtliga schakt och anläggningar mättes in digitalt.

Topografi

Den arkeologiska utredningen och förundersökningen har genomförts i åkermark mellan väg 30 och sjön Pelikroken. Området utgörs av en relativt flack åsrygg av vilken den östligaste delen berörs av arbetsområdet. På åsryggen ligger den sedan tidigare kända fornlämning 52. Marken utgörs framför allt av olika fraktioner av sand och grus.

Överlag är området sydväst om Vrigstad relativt flackt och sjörikt. Markerna är till stor del uppodlade.

Fornlämnings- och kulturmiljö

En kvadratisk stensättning, fornlämning 52, skadades 1967 i samband med arbeten vid riksväg 30 söderut genom Vrigstad samhälle. Det föranledde att Jönköpings läns museum gjorde en partiell undersökning av fornlämningen. Undersökaren Anna Brita Nilsson kunde konstatera att stensättningen var ca 17 x 18 meter stor och ungefär 0,75 meter hög och försedd med kantkedja. De massor som grävts bort och flyttats till annan plats undersöktes och genomsållades. Under stenpackningen, i anläggningens östra hörn framkom två ”brandgropar”, som innehöll skärvsten och kol, dock inga andra

fynd. Efter delundersökningen återställdes stensättningen.

När man 1931 skulle uppföra missionshuset i Vrigstad (beläget ca 1000 m norr om aktuellt område) råkade man på en äldre husgrund (först tolkad som en domarring) och under stenarna påträffades en skelettgrav (Arbman 1931, Borg 2004, Engdahl 1931). I husgrunden fanns också en skålgropssten med 19 älvkvarnar. Platsen är registrerad som RAÄ 261 i fornminnesregistret, men skålgropsstenen har flyttats i flera omgångar och står nu vid hembygdsgården (RAÄ 247; jfr även RAÄ 28). När man 1952 åter grävde i samma område framkom ytterligare en mängd skelett, alla orienterade i Ö-V riktning med huvudet i väster (Svahnström 1953, Thunander 1952). Tolkningarna av fynden varierade – att de skulle vara lämningarna efter den första kyrkan/kyrkogården (enligt traditionen kallad Stavlunda), alternativt en pest- eller kolerakyrkogård.

Vrigstad är en ort med lång kontinuitet bakåt i tiden. Namnbildningen med ändelsen -stad/-sta härrör från yngre järnåldern och är ett äkta stad-namn. Förledet Vrig- är det gamla namnet på ån. Ån ringlar sig påtagligt och det är vad ordet vrig betyder (jfr engelskans wriggle – slingra, sno, vrida). Äldsta belägget på Vrigstad är från tidigt 1200-tal. Fornlämningsbilden vittnar också om människors närvaro i området från stenåldern och framåt. I byn Köpstad, strax NO om Vrigstad, undersöktes 1984 en handfull gravar på ett yngre järnåldersgravfält som skadats i samband med vägarbeten (Varenius 1986).

Resultat

Ett fyrtiotal schakt med en total yta på 540 kvadratmeter togs upp med traktorgrävare (bilaga 1). Matjordsdjupet var i hela området ringa, det översteg sällan 0,25 m. Några schakt sammanföll med sträckningen för en befintlig VA-ledning. Totalt undersöktes fem anläggningar fördelade på två koncentrationer:

Den nordliga koncentrationen av anläggningar (bilaga 2) var belägen i ett tämligen oväntat topografiskt läge, i en sänka. Den utgörs av fyra rännformade mörkfärgningar. Rännornas fyllning utgörs av ett torvrikt material. Lämningarna är lågt placerade i landskapet vilket går emot den föreställning vi har om hur fornlämningar bör vara placerade. Lämningarna saknar dock inte paralleller i litteraturen. Liknande lämningar undersöktes i samband med de arkeologiska grävningarna inför VKB-Halland utanför Falkenberg hösten 1998. Lämningarna visade sig då tillhöra högmedeltida byggnader.

Den sydliga koncentrationen av anläggningar (bilaga 3) var mer förutsägbar genom att den utgjordes av stolphål och härdar placerade på ett väl dränerat åskrön. Det spontana intrycket koncentrationen av anläggningar ger är att de utgör de yttre delarna av en boplats vilken bör ligga på åsryggen väster om undersökningsområdet – topografin och erfarenhet talar för detta. Sannolikt har det fun-

nits ytterligare boplatsspår i de östra schakten i vilka en befintlig VA-ledning löper.

Anläggning	Mått	Beskrivning
A1, ”ränna”	Bredd: 0,6 m Längd: Djup: 0,1 m	Mörkfärgad ”ränna”. Den östligaste av fyra identifierade rännor snittades. Fyllning bestående av smetig torvig svartgrå sand. Därunder ett flammigt urlakningslager.
A2, härd	Bredd: 0,8 m Längd: 0,6 m Djup: 0,3 m	Härd med sot, kol, bränd sand och bränt grus. Djurgång i botten.
A3, stolphål	Bredd: 0,4 m Längd: 0,4 m Djup: 0,3 m	Stolphål med fyllning av gråbrun humös sand. I kanten ett lager av flammig gulbrun humös sand.
A4, stolphål	Bredd: 0,6 m Längd: 0,35 m Djup: 0,12 m	Stolphål med fyllning av gråbrun humös sand.
A5, stolphål	Bredd: 0,5 m Längd: 0,4 m Djup: 0,3 m	Stolphål med fyllning av gråbrun humös sand.

Sammanfattning

Jönköpings läns museum har genomfört en arkeologisk utredning och förundersökning inför anläggandet av ett nytt dike utefter väg 30 söder om Vrigstad. I samband med de arkeologiska insatserna identifierades två områden med boplatslämningar. I första hand föreslår Jönköpings läns museum att diket bör läggas på ett sådant sätt att boplatslämningarna inte berörs, om detta inte är möjligt förordar Jönköpings läns museum vidare arkeologiska insatser.

Åtgärdsförslag

Den arkeologiska utredningen och förundersökningen har genomförts med anledning av att ett dike, vilket skall se ”naturligt” ut, är planerat. Då diket skall slingra sig fram på ett bäckliknande sätt förefaller det lämpligt att diket placeras så långt öster ut som över huvud taget är möjligt i anslutning till de två områden med antikvariskt intressanta spår som identifierats. Om områdena med boplatsspår på detta vis kan undvikas finns inga motiv för ytterligare antikvariska insatser. Om dikesfåran däremot inte kan modifieras

på detta vis bör boplatsspåren dokumenteras genom ytterligare arkeologiska insatser innan dikesfåran anläggs.

Efter upprepade kontakter med Roger Siverth Vista Väg & Vatten, den konsult som projekterar dikningen, framgår det att dikesfåran på grund av en befintlig VA-lednings sträckning i den östra delen av undersökningsområdet svårligen kan flyttas (se bilaga 4). Jönköpings läns museum rekommenderar därför att boplatsspåren på de två aktuella delområdena undersöks och dokumenteras innan exploatering sker. De identifierade ytorna med boplatsspår är relativt begränsade.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens tillstånd: 431-1822-05
Jönköpings läns museums dnr: 46/05
Beställare: ..... Vägverket, Region Sydöst
Rapportansvarig: ..... Leif Häggström
Fältansvarig: ..... Leif Häggström
Fältpersonal: ..... Leif Häggström, Ingvar Röjder
Teknisk inmätning: ..... Ingvar Röjder
Fältarbetstid: 05-11-02–05-11-03
Län: ..... Jönköpings län
Kommun: ..... Sävsjö kommun
Socken: ..... Vrigstad socken
Församling ..... Vrigstad
Fastighetsbeteckning: ..... Sunnerby Gästgivareg. 1:1
Belägenhet: ..... Ekonomiska kartans blad Vrigstad 6E 1d
Koordinater: X6358200, Y1419650
Undersökningsyta: ..... 540 kvadratmeter
Fornlämningsnummer: ..... (52)
Fornlämningstyp: ..... Boplats
Tidsperiod: ..... Förhistoria
Tidigare undersökningar: 1967

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv.

Referenser

Arbman, Holger. 1931. En förmodad fornlämning [RAÄ 261] undersökt 20-21 maj 1931 i Vrigstad, Vrigstads socken, Småland. Otryckt rapport i ATA [Dnr 1894/1931] och Jönköpings läns museums arkiv.

Borg, Jan. 2002. Arkeologisk utredning etapp 1 och 2. Trävaruvägen. Tillfällig väg genom Gästgivaregården. Vrigstads socken, Sävsjö kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 2002:37.

Borg, Jan. 2004. Arkeologisk utredning, etapp 1. Biskopsbo 1:20. Utredning inför anläggandet av moräntäkt. Vrigstads socken, Sävsjö kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport

2004:02.

Engdahl, S-E. 1931. Rapport över besiktning av förmodad husgrund [RAÄ 261] i Vrigstad, Vrigstads socken, Småland. Otryckt rapport i Jönköpings läns museums arkiv.

Nilsson, Anna Brita. 1968. Skadad fornlämning (jordblandad stensättning). Gästgivaregården 1:1, Vrigstad socken, Småland. Otryckt rapport i Jönköpings läns museums arkiv.

Svahnström, Gunnar. 1953. Brev till RAÄ med anledning av skelettfynd i Vrigstad. Jönköpings läns museums arkiv, dnr 111/53.

Thunander, Rudolf. 1952. Rapport över skelettfynd i Vrigstad. Jönköpings läns museums arkiv.

Varenius, Björn. 1986. Delundersökning av skadat järnåldersgravfält. Fornlämning 20, Vrigstad socken, Småland. Jönköpings läns museum. Arkeologisk rapport 1986:1

Schaktplan skala 1:2000

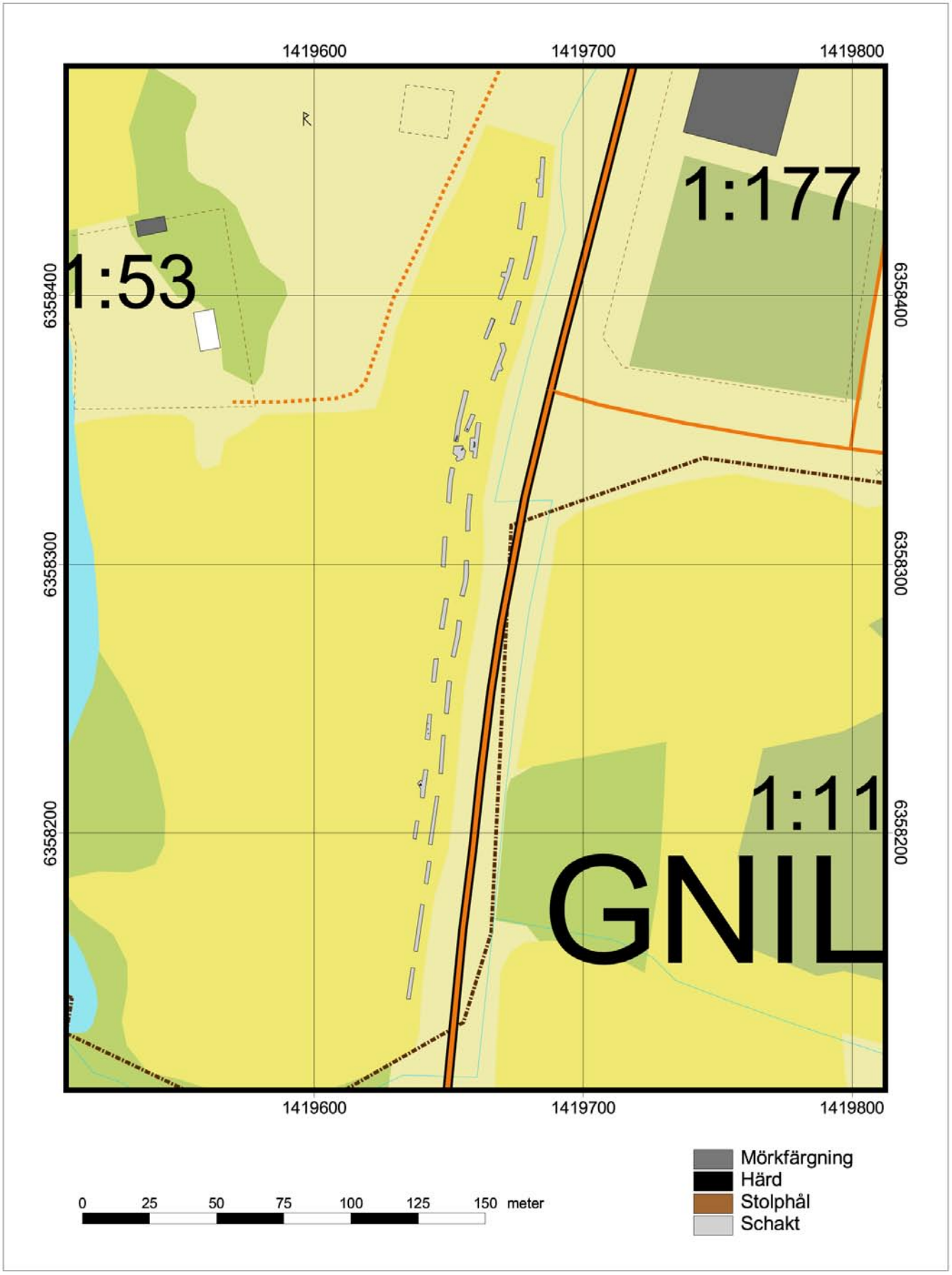

Detaljkarta skala 1:100
Mörkfärgningar

Detaljkarta skala 1:200
Härd och stolphål

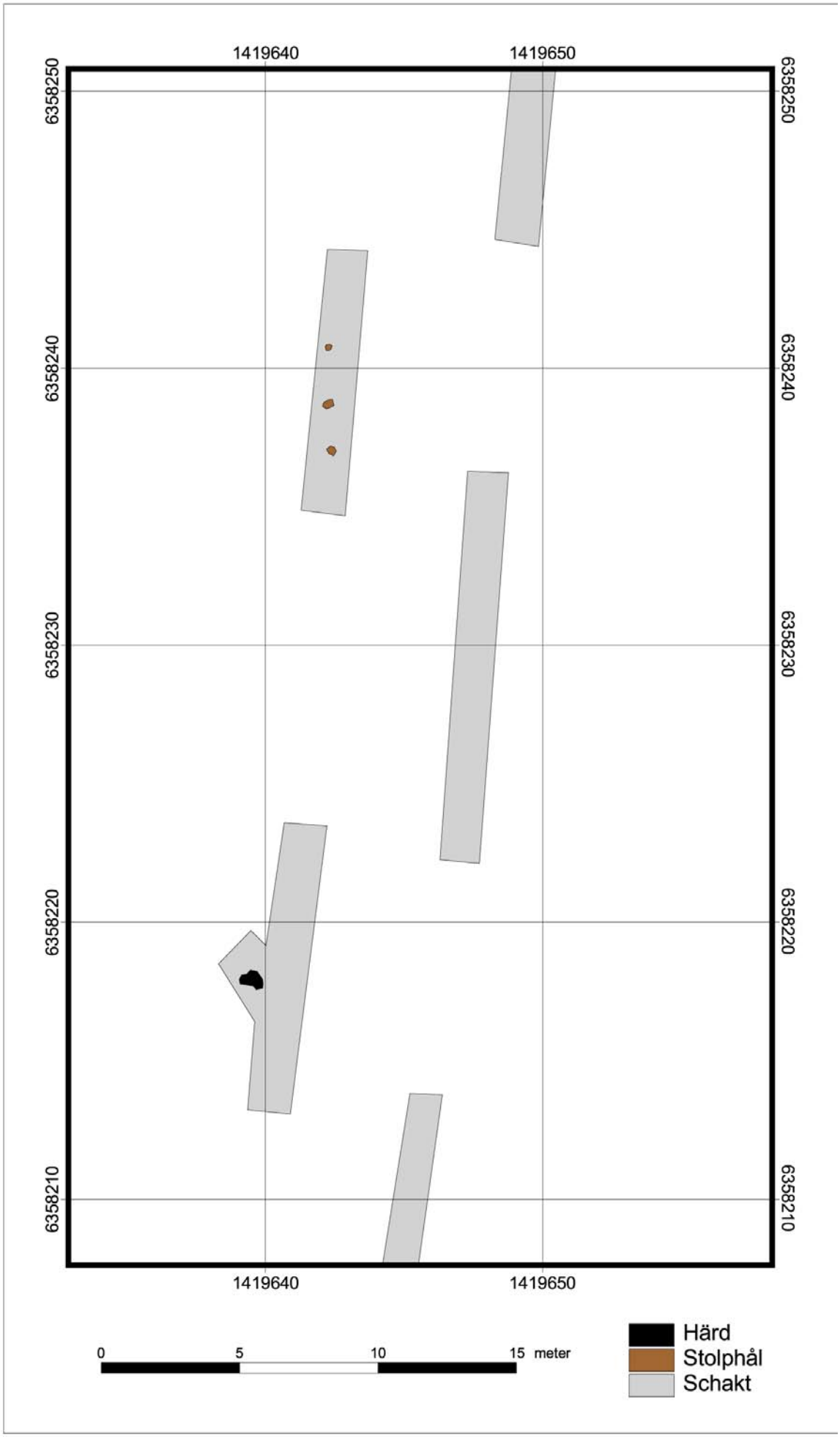

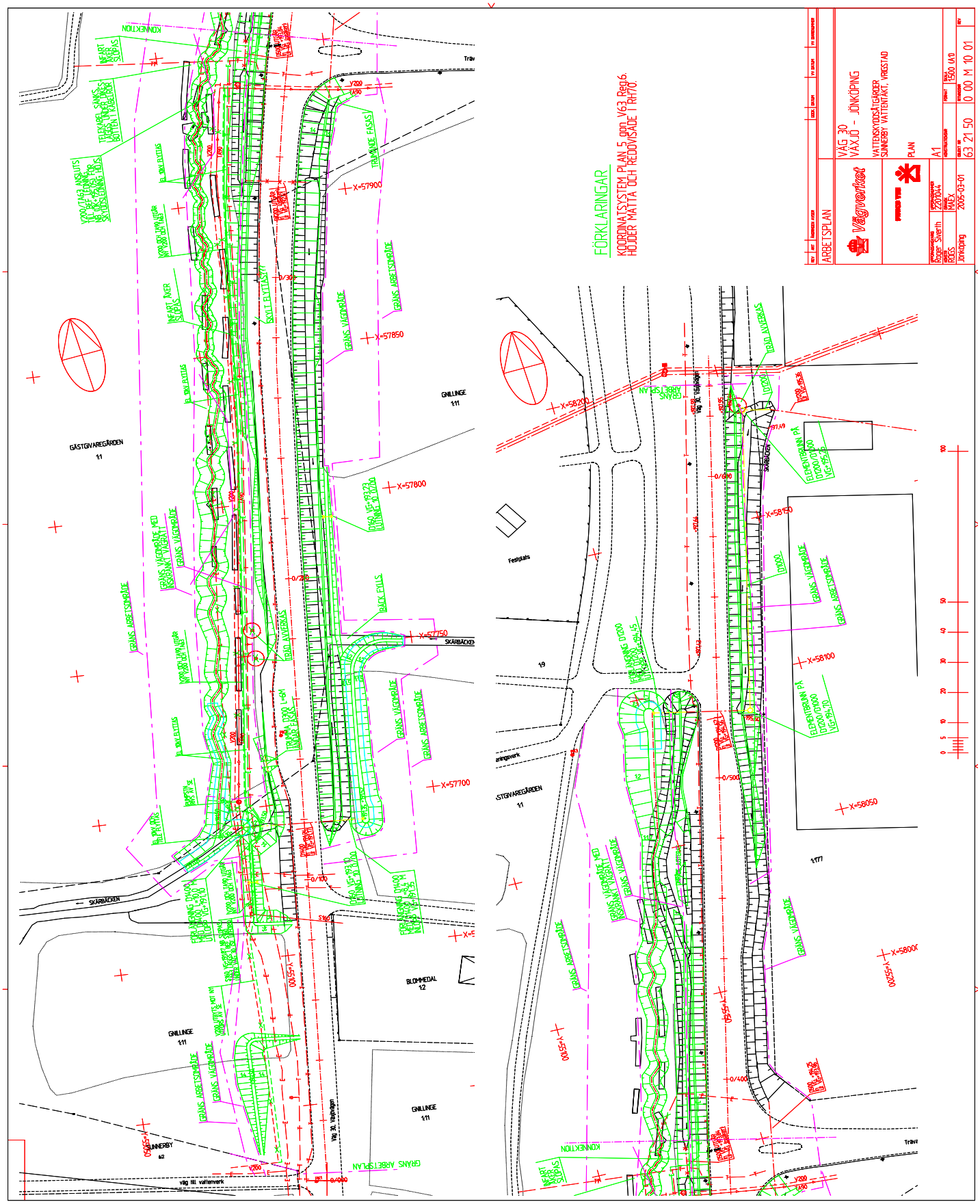
FÖRKLARINGAR
KOORDINATSYSTEM PLAN 5 gon V63 Reg 6.
HÖJDER MATTA OCH REDOVISADE I RH70.
ARBETSPLAN
VÄG 30
VÄXJÖ - JÖNKÖPING
VATTENSKYDDSÅTGÄRDER
SUNNERBY VATTENTÄKT, VÄRGSTAD
PLAN
A1
1:500 (A1)
0 00 M 10 01
63 21 50
2005-03-01
Roger Sverrh
RIXEX
GÄSTGIVAREGÅRDEN
GNILLINGE
BLOMMEDAL
SUNNERBY
SKÄRBÄCKEN
Träv
Festplats
Väg 30, Vägnätet
väg till vattenverk

Arkeologisk rapport 2006:56
JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM